

Úr Gøteborg til Motala

Ferðafrásøgn
eftir
Sámal Johansen

Ein ferð eftir Gøtaánni og Gøtaveitini

Sámal Johansen.

Vit vóru nú komin so høgt upp, sum til ber á leiðini eftir Gøtaveitini. Her uppi, eystur móti Vanern, er veitin í støðum so smøl og bugut, at menn mugu fara upp á land við línunum at seta fast á áburðar, ið eru á bakkanum við veitina, til at fáa skipið at venda rættan veg, og hon er so grunn, at við hvørt ber kjølurin á skipinum við botn. Teir steingja tí hvørt ár ávis strekki av veitini fyrri at kunna dýpa hana, men skjótt ryður niður í aftur, siga teir.

Meðan vit tosa um dýpi og breidd á veitunum, kann eg siga frá, hvussu stór skipini kunnu vera, ið sigla gjøgnum tann partin av hesi siglingarleið, sum er gjørd av mannaðondum:

Trollhättanveitina, t.e. slúsurarnar og tað, ið grivið er til Vanern: 87 m long, 12,5 m breið og 4,6 m djúp.

Gøtaveitin, t.e. veitin í Vesturgotlandi frá Sjøtorp við Vanern til Karlsborg við Vättern og veitin í Eysturgotlandi frá Motala við Vättern til Mem við Slatbaken við Eyrasalt: 32 m long, 7 m breið og 2,82 m djúp.

Sødertäljeveitin, t.e. veitin frá Sødertälje til Malaren: 120 m long, 18 m breið og 5,5 m djúp.

Men skip okkara, Juno, helt fram sína leið gjøgnum ta í nógvum støðum smølu og buguttu veitina í Vesturgotlandi, framvið Lyrestad og Riksberg, gjøgnum slúsar, sum bæði verða roktar við elmegi og handamagt, vit komu til Tøreboda og til bygdina Tåtorp, sum er við vatnið Viken, hægsta vatnið á hesari leið, og Juno fór út á Viken.

Av tí at vatnið í Viken nógvastaðni er so grunt, var tað ikki vandaleyst at sigla har, men farleiðin er væl avmerkt, og skiparin var sera kunnugur á hesari leið. Vit fóru gjøgnum »Brosundet« út úr Viken og komu til Forsvik og Spåtnasveitina. Spåtnasveitin er sum ein trong smoga at fara igjøgnum við høgum skogarvøkstri á báðum síðum. Landslagið, sum vit her fara framvið, er so vakurt, at illa ber til við orðum at siga frá, hvussu vakurt tað er.

Vit komu inn í slúsuna við Forsvik, báturin varð bundin, landgongubrúgvín lögð, og ein flokkur av skúlabørnum kom umborð. So varð vatnið í slúsuni slept út, og Juno sakk 3 m niður og fór út í Bottenvatnið.

Bottenvatnið er beint aðrenn vit komu til Vättern, og við Rødesund endar ferð okkara í Vesturgotlandi. Framman fyrri okkum var ein brúgv, og tá hon varð latin upp, fóru vit út á Vättern. Í stýriborði var Vanas odde, har er Karlsborg kastali, vit sá nakað av bygging aftan fyrri virkisgarðarnar, men sjálvan kastalan, ið er fjaldur afturundir veldigum byrgingum, sá vit ikki.

Vit vóru nú komin út á Vättern, veðrið var av tí allarbesta, tað sama var, tá ið vit fóru tvørtur um Vanern, so har var einki til bága, men tað sigst, at tá illveður er, kann tað verða ógvuliga krappsjógvað á Vanern, og á Vättern kunnu kastivindarnir vera vandamiklir.

Meðan vit fingi okkum morgunmat, dró skyggj fyrri sól, og vindurin vaks so mikið, at tað kendist røringur í skipinum, men tað sakaði einki. Á Vättern var nógv meira liv enn á Vanern, har var meira fuglur at siggja og fleiri bátar, hvat teir so mundu gera har ein sunnurmorgun?

8. juli 1973 var, sum sagt, sunnudagur, hetta var fjórði dagur, vit vóru umborð á Juno, nú skuldu vit fara av í Motala, men fyrst skuldu vit vitja tann gamla søgubýin Vadstena, sum er á eystara bakka við Vättern.

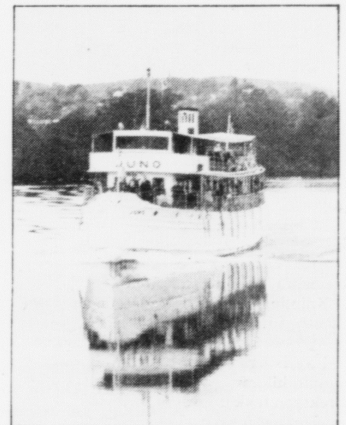
Vadstena

1346 grundaði hin heilaga Birgitta Vadstena kleystur, og rundan um hetta kleystur kom býurin Vadstena at vera (hina heilagu Birgittu skal eg siga nokur orð um seinni). Fyrsta fyristöðukvinna (abbessin) á hesum kleystri var dóttir Birgittu, Katarina. Vadstena kleystur var tað ríkasta og hægst virda kleystur í Svøríki, munkar og nunnur úr hesum kleystri grundaðu fleiri tilik kleystur í Svøríki og í grannalondum t. d. í Mariebo og Mariager í Danmark. Kleystrið í

Vadstena hevði eftirlit við øllum hesum kleystrum. Svenskir kongar og aðalsmenn góvu nógva jarðaðign til kleystrið í Vadstena, so at tað til endans átti 800 garðar, umframt at kleystrið fekk tiggjund úr øllum landinum (henda tiggjund var kallað »vár frú peningur«). Eisini pávarnir styðjaðu kleystrið á ymiskan hátt, men ikki hildu allir tað vera rætt, at munkar og nunnur vóru í sama kleystri, sjálvt um tey ikki búðu í somu húsum. Einum forboði frá pávanum 1422 móti munkum og nunnum í sama kleystri, lurtaði eingin eftir.

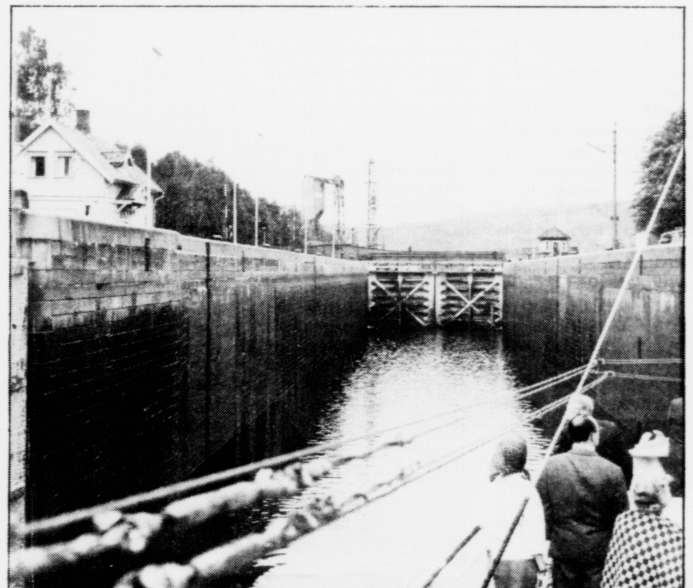
At byrja við vóru tað aðalsmenn, sum fingi ógittu dótur sínar inn í Vadstena kleystur, men seinni vóru borgardótturarnar flestar. Fyri Svøríki hevði Vadstena stóran átrúnarligan týðning, kleystrið var eitt slag av háskúla, hvar móðurmálið var sett í hástæði við teimum nógvu avskrivningunum og umsetingunum, ið vórðu gjørdar har. Hetta mundi vera ógvuliga sjáldsamt tá í tíðini.

Tá ið trúbotin kom, vórðu munkarnir ríknir úr kleystrinum, og 1595 varð tað niðurlagt, men enn standa kleysturbygningarnir: Kirkjan er framvegis kirkja, munkahúsið er sjúkrahús, nunnuhúsið er sinnissjúkrahús, og ráð-

húsið, ið varð bygt mitt í 14. öld verður brúkt til býráðsfundur.

1545 fór Gustav Vasa undir at byggja slottið í Vadstena. Tað var liðugt at

Ein av slúsunum